

FRIEDRICH AUGUST HAYEK

"CAMÍ DE SERVITUD"

Editorial Proa (2003)

Friedrich A. Hayek (1899-1992) fou deixeble a Viena de Ludwig von Mises, el qual convertí el jove socialista de la postguerra europea en el principal defensor de liberalisme del segle XX. Pioner de la teoria monetària, del càlcul econòmic en el socialisme i del desenvolupament de l'estructura social, aquest professor a les universitats de Londres, Chicago i Friburg obtingué el premi Nobel d'economia l'any 1974.

Camí de servitud és un llibre polític que fou publicat a Londres l'any 1944 i que està dedicat a tots els socialistes del món. Després d'uns anys ensenyant a la London School of Economics, on s'instal·là abans de la segona guerra mundial convidat pel seu amic Lionel Robbins, Hayek s'adonà que el discurs acadèmic i l'ambient intel·lectual d'Anglaterra s'assemblaven molt als d'Alemanya de 1920. Preocupat per l'evolució del pensament econòmic anglès a favor de l'intervencionisme de l'Estat i de la planificació de l'activitat productiva, en tant que progressiva suplantació de la iniciativa privada individual, aquest llibre apassionat es va convertir en un gran èxit editorial, havent-se'n venut milions d'exemplars en les successives edicions fetes en més de vint idiomes. Avui es pot afirmar que *Camí de servitud* s'ha consolidat, juntament amb les obres de Tocqueville, Mill i Orwell com una des les aportacions fonamentals per a la reflexió intemporal sobre la relació entre la llibertat individual i l'autoritat de l'Estat.

Aquest edició en català presenta el valor afegit de tres prefacs del propi Hayek a diverses edicions i, sobretot, de la introducció de Milton Friedman feta per a una edició nord-americana de 1994. Llegit seixanta anys després de la seva publicació el llenguatge del llibre de Hayek no sembla actual pel que fa a les expressions "planificació central", "direcció conscient dels recursos de la societat" o "col·lectivisme". L'actualitat del text, però, rau en què en el nostre temps l'Estat ha desviat el seu creixement cap a un canal diferent però no per això menys nociu: avui no es planifiquen produccions sinó que es "regulen empreses suposadament privades". I és que l'Estat realitza avui uns impressionants programes de transferències governamentals que, en nom de la igualtat i de l'eradicació de la pobresa, produeixen una barreja erràtica i contradictòria de subsidis que beneficien uns grups d'interès enfront d'uns altres.

Així, tot observant el creixement del percentatge de la despesa pública sobre el PIB entre 1950 i 1994 (d'un 25% a un 45% als Estats Units i a Anglaterra), Friedman afirmava fa deu anys que "a tots dos costats l'Atlàntic es predica l'individualisme i el capitalisme i es practica el socialisme". En aquest sentit, és interessant de veure què afirmava Hayek fa seixanta anys, en valorar el fet que a Alemanya ja a l'any 1928 el 53% del PIB estigués controlat pel sector públic: "quan l'Estat controla una part tan gran de l'activitat econòmica els efectes de les seves decisions en la part restant del sistema econòmic esdevenen tan forts que, de manera indirecta, el sector públic controla el conjunt de l'economia". Hayek en aquest punt és ben bé profètic: avui els Estats tenen un gran pes en l'economia (40-60% del PIB a la UE) i un gran poder regulador fins al punt que amb la seva complicitat o indiferència poden beneficiar o perjudicar sectors econòmics i regions senceres. En el cas espanyol, per exemple, al gener de 2004 s'han aplicat els preus genèrics sobre els productes farmacèutics de tal manera que en seran els principals afectats les empreses farmacèutiques catalanes enfront de les grans multinacionals estrangeres amb seu a Madrid; alhora, però, l'Estat ha assignat tranquil·lament 7.000 milions d'euros per eixugar d'un sol cop el deute de RTVE.

A *Camí de servitud* Hayek recorda que la divisió del treball que ha fet possible la civilització moderna "no ha estat conscientment creada" i que el sistema de preus que determina la lliure competència és l'únic mecanisme de coordinació possible, per sobre d'una persona o persones que pretenguin estudiar i interpretar amb eficàcia tots els fets econòmics rellevants i tota la informació que a cada moment es va produint. Així els empresaris, tot i que només poden observar un nombre relativament petit de preus, ajusten les seves decisions i activitats a les dels seus competidors i en cadena es van formant les expectatives i actituds dels agents econòmics. Cal acceptar, per tant, que és impossible de conèixer tots els detalls dels canvis que afecten constantment les condicions d'oferta i de demanda dels diferents béns i serveis i que aquestes no es poden recollir ni centralitzar en cap centre d'anàlisi. L'autor conclou que amb planificació mai no s'hauria assolit el grau de diferenciació, complexitat i flexibilitat productiva de la civilització moderna. En aquest sentit, Hayek recorda que no hi ha res en els principis bàsics del liberalisme que en facin un credo inamovible i que no hi ha regles absolutes fixades amb caràcter definitiu. El principi fonamental del liberalisme estableix que per a l'ordenació dels nostres afers cal fer el màxim ús possible de les forces espontànies de la societat, tot apel·lant tan poc com sigui possible a la coerció estatal.

Hayek també explica fins a quin punt les idees liberals angleses, que havien permès el gran creixement econòmic del segle XIX,

estaven als anys trenta del segle XX en retirada davant del pensament planificador i estatalitzador que provenia d'Alemanya. Les idees de Hegel, Marx, List, Schmoller, Sombart, Mannheim i el socialisme en les seves versions radical, organitzativa o planificadora, s'importaven ràpidament i les institucions alemanyes hi eren imitades ("sovint s'oblida avui com va ser de considerable el lideratge alemany en aquest període"). Així, l'autor afirma que els dictadors Hitler i Mussolini no van destruir la democràcia sinó que van aprofitar-se de la seva descomposició i del declivi de l'Estat de dret, fins al punt que una política ben avançada envers la planificació ja havia fet un bon tros del camí que Hitler va acabar de recórrer: "ni a Alemanya ni a Itàlia els nazis i els feixistes van tenir gairebé res per inventar, atès que les aplicacions dels nous moviments polítics que van envair tots els aspectes de la vida ja havien estat introduïts pels socialistes. La idea d'un partit polític que abracés totes les activitats de l'home des del bressol fins a la tomba i que orientés totes les seves opinions en totes les coses ja havia estat posada en pràctica".

Tanmateix, pot tenir-se la impressió que Hayek era contrari a la intervenció del sector públic en l'economia. Cal tenir present que ell prové de l'imperi austro-hongarès, on la justícia, l'ordre i l'ensenyament públics i els drets de propietat funcionaven de feia molt temps segons el principi bàsic "sense un mínim d'Estat no hi ha mercat". Així, el funcionament de la competència no solament exigeix l'organització adequada de determinades institucions com el diner i els mercats, sinó que depèn sobretot de l'existència d'un sistema legal apropiat, dissenyat tant per preservar la competència com per a fer-la funcionar de la manera més beneficiosa possible. És doncs en el conegut capítol *Seguretat i llibertat* on s'hi troba la famosa frase "cal assegurar a tothom un mínim d'aliments, habitatge i roba suficients per a la conservació de la salut i de la capacitat de treballar", que certament dóna molt de marge d'actuació a l'Estat. De la mateixa manera, afirma, no hi ha motiu que justifiqui que l'Estat no ajudi els individus a prevenir aquells atzars comuns de la vida com ara la malaltia o els accidents, per tal com no hi ha incompatibilitat entre la provisió per part de l'Estat d'una major seguretat i la conservació de la llibertat individual. En aquest sentit, el manteniment de la competència tampoc no és incompatible amb un gran sistema de serveis socials, sempre que l'organització d'aquests serveis no la faci inefectiva.

Pel que fa al debat al voltant de la dimensió òptima dels països, Hayek és contrari al col·lectivisme internacionalista que defensa, tot partint de Marx i Engels fins a arribar a Halévy i Webb, els estats grans enfront de les nacions petites ("hi guanyarem tots si creem un món apropiat on aquestes hi tinguin cabuda"). En aquest sentit, i referint-se a l'experiència austro-hongaresa, es lamenta que quan l'Estat controla la vida econòmica s'ha vist que "és possible seguir

una política de despietada discriminació contra les minories nacionals mitjançant l'ús d'instruments de política econòmica, sense infringir mai la lletra de la protecció estatutària dels drets esmentats". Hayek opina que països com Suïssa i Holanda poden ensenyar moltes coses a països grans, per tal com "allà on l'abast de les mesures polítiques esdevé tan extens que la burocràcia posseeix exclusivament el coneixement necessari per a actuar, decauen necessàriament els impulsos creadors de les persones privades". En darrer terme, i de la mateixa manera que defensa la propietat privada enfront de la pública (gràcies a la qual els mitjans de producció no es concentren en una única mà sinó que es reparteixen entre moltes), Hayek afirma que el sistema federal limita i restringeix el poder estatal en dividir-lo i per això se'n mostra decididament partidari. Alhora, també és defensor de la descentralització administrativa quan defineix la política a nivell local com a escola de formació política per al poble. I és que "difícilment es preservarà la democràcia si tot el poder i les decisions estan en mans d'una organització massa gran per a què l'home del carrer les pugui entendre o vigilar".

Ramon Tremosa i Balcells